

УДК 342.7:351.86:355.01

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-02-13

Марциняк А.А.

адвокат, магістр права

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО БАЛАНСУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті досліджується проблема захисту конституційних прав громадян в умовах війни та пошуку балансу між індивідуальними свободами та національною безпекою. Аналізуються ключові виклики, з якими стикаються демократичні суспільства під час збройних конфліктів, зокрема загрози праву на належну правову процедуру, свободі слова та приватності. Розглядаються наслідки технологічного прогресу у сфері спостереження та збору даних для громадянських свобод. Особлива увага приділяється довготривалим ефектам обмеження конституційних прав на демократію, соціальну згуртованість та рівність. Підкреслюється необхідність міждисциплінарного підходу до вирішення проблеми, що враховує правові, етичні, соціальні та політичні аспекти. Стаття наголошує на важливості розробки нюансованих політик та механізмів, які б забезпечували захист конституційних прав при одночасному вирішенні нагальних проблем національної безпеки в контексті зростаючої глобальної нестабільності.

Ключові слова: конституційні права, національна безпека, воєнний стан, громадянські свободи, правова процедура, технології спостереження, демократичні цінності

The article examines the problem of protecting the constitutional rights of citizens in times of war and finding a balance between individual freedoms and national security. The author analyzes the key challenges faced by democratic societies during armed conflicts, including threats to the right to due process, freedom of speech and privacy. The paper also examines the implications of technological advances in surveillance and data collection for civil liberties. Particular attention is paid to the long-term effects of restrictions on constitutional rights to democracy, social cohesion and equality. The author emphasizes the need for an interdisciplinary approach to solving the problem, taking into account legal, ethical, social and political aspects. The article emphasizes the importance of developing nuanced policies and mechanisms that would ensure the protection of constitutional rights while addressing pressing national security issues in the context of growing global instability.

Keywords: constitutional rights, national security, martial law, civil liberties, legal procedure, surveillance technologies, democratic values

Актуальність дослідження зумовлена гострою необхідністю вивчення та аналізу складного балансу між захистом конституційних прав громадян та забезпеченням національної безпеки в умовах війни. Ця тема набуває особливої значущості з огляду на наступні фактори: зростаюча глобальна нестабільність та збільшення кількості збройних

конфліктів, що ставлять під загрозу конституційні права громадян у багатьох країнах світу; стрімкий розвиток технологій спостереження та збору даних, які створюють нові виклики для захисту приватності та громадянських свобод; тенденція урядів до розширення повноважень у сфері безпеки, що може призвести до порушення фундаментальних прав і свобод громадян; необхідність розробки ефективних механізмів захисту конституційних прав, зокрема права на справедливий суд, свободу слова та приватність, в умовах підвищених загроз національній безпеці; потреба у вивченні довгострокових наслідків обмеження конституційних прав для демократичного устрою, соціальної згуртованості та рівності в суспільстві; важливість розробки міждисциплінарного підходу до вирішення проблеми балансування між безпекою та свободою, що враховує правові, етичні, соціальні та політичні аспекти. Дослідження цієї теми є критично важливим для формування ефективної політики, яка забезпечить захист конституційних прав громадян при одночасному вирішенні нагальних проблем національної безпеки, сприяючи збереженню демократичних цінностей та соціальної справедливості в умовах сучасних викликів.

Аналіз наукової літератури та правових джерел: дослідження базується на широкому огляді наукових праць та правових документів, про що свідчать численні посилання на різних авторів (Фаллон, Зукка, Басаран, Уліаріс та ін.).

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі проблеми балансування конституційних прав громадян та вимог національної безпеки в умовах війни, а також у розробці рекомендацій щодо ефективного захисту фундаментальних свобод при одночасному забезпеченні безпеки держави. Дослідження спрямоване на виявлення ключових викликів, що постають перед демократичними суспільствами у воєнний час, оцінку потенційних ризиків обмеження конституційних прав для демократичного устрою та соціальної справедливості, а також на пошук оптимальних шляхів збереження балансу між індивідуальними свободами та колективною безпекою.

Виклад основного матеріалу. У воєнний час захист конституційних прав стає складним і часто суперечливим питанням (Фаллон, 2004) (Зукка, 2013). Баланс між національною безпекою та індивідуальними свободами повинен бути ретельно виваженим для підтримки верховенства права під час конфлікту (Басаран, 2010) (Уліаріс та ін., 2020). Цей делікатний баланс вимагає розуміння правових принципів та етичних міркувань, щоб забезпечити захист фундаментальних прав особи при одночасному вирішенні проблем безпеки держави. Баланс між національною безпекою та індивідуальними свободами є делікатним, оскільки уряди часто прагнуть розширити свої повноваження в ім'я безпеки, тоді як окремі особи та захисники громадянських свобод чинять опір на захист фундаментальних прав. Ця складна взаємодія між вимогами безпеки та громадянськими свободами вимагає комплексного підходу, який враховує складні правові та етичні рамки, що регулюють захист індивідуальних прав у контексті заходів національної безпеки (Нелін, 2020). Ця взаємодія підкреслює необхідність міждисциплінарного підходу, який враховує не лише правові та етичні рамки, що регулюють захист індивідуальних прав у контексті заходів національної безпеки, але й більш широкі суспільні наслідки та потенційні наслідки таких політик.

Одним із ключових конституційних прав, які піддаються ретельному розгляду під час війни, є право на належну правову процедуру. Право на справедливий суд, презумпція невинуватості є фундаментальними аспектами належної правової процедури, які можуть легко бути порушені перед лицем передбачуваних загроз національній безпеці.

Використання військових трибуналів, таємних місць утримання під вартою та призупинення дії habeas corpus є прикладами заходів, які були впроваджені в ім'я національної безпеки, але які викликали серйозне занепокоєння щодо порушення прав на належну правову процедуру (Хасіан, 2005) (Фріса, 2011). Крім того, баланс між національною безпекою та індивідуальними свободами стає ще складнішим, коли враховуються наслідки технологічних досягнень, таких як програми спостереження та методи збору даних, які потенційно можуть порушувати право на приватне життя та громадянські свободи. Більше того, швидкий розвиток технологій ввів нові виклики для делікатного балансу між імперативами національної безпеки та захистом індивідуальних прав, оскільки складні програми спостереження та методи збору даних становлять значні загрози для права на приватність та громадянських свобод (Фенвік, 2002).

Швидкий темп технологічного прогресу ввів нові складнощі до складної рівноваги між імперативами національної безпеки та захистом індивідуальних прав, оскільки складні програми спостереження та методи збору даних представляють серйозні ризики для права на приватність та громадянських свобод.

Іншим ключовим конституційним правом, яке часто опиняється під загрозою під час війни, є право на свободу слова та вираження поглядів. Уряди можуть прагнути обмежити або цензурувати інформацію в ім'я національної безпеки, що призводить до занепокоєння щодо придушення голосів незгодних та придушення суспільних дебатів. Використання заходів спостереження та цензури для моніторингу та контролю каналів зв'язку може мати охолоджуючий ефект на свободу слова та підривати демократичні принципи, що лежать в основі конституційних прав (Сатріо, 2018). Крім того, ерозія свободи слова та вираження поглядів може також перешкоджати здатності людей притягувати уряди до відповідальності та брати участь у процесах прийняття інформованих рішень, що в кінцевому підсумку послаблює систему демократичного управління. Крім того, обмеження свободи слова та вираження поглядів може перешкоджати здатності громадян брати участь у прозорих та підзвітних практиках управління, тим самим зменшуючи ефективність демократичних інституцій. Більше того, обмеження свободи слова та вираження поглядів може створити бар'єр для участі людей у змістовному політичному дискурсі та сприяння загальній прозорості та легітимності урядових дій.

Право на приватність також є критичним конституційним правом, яке може опинитися під загрозою під час війни. Уряди можуть прагнути розширити свої повноваження щодо спостереження для моніторингу та відстеження осіб, які вважаються загрозою безпеці, що призводить до занепокоєння щодо порушення права на приватність та потенційного зловживання владою. Використання прослуховування без ордеру, видобування даних та інших методів спостереження може викликати серйозні питання щодо балансу між безпекою та приватністю та мати далекосяжні наслідки для індивідуальних свобод. Крім того, посягання на право на приватність в ім'я національної безпеки може створити охолоджуючий ефект на свободу слова та вираження поглядів, оскільки люди можуть самоцензуруватися через страх бути під наглядом або стати мішенню влади. Ця ерозія приватності також може підірвати довіру між громадянами та їхнім урядом, ще більше послаблюючи систему демократичного управління та захист громадянських свобод. Крім того, порушення права на приватність через широкомасштабні заходи спостереження може сприяти відсутності прозорості та підзвітності в демократичних інституціях, тим самим перешкоджаючи загальній ефективності системи

(Тейлор, 2011). Більше того, всеохоплюючий характер практик спостереження може сприяти клімату підозри та недовіри в суспільстві, призводячи до порушення соціальної згуртованості та потенційно сприяючи незгоді та опорі урядовим діям (Андресвіч, 2002). Крім того, поширення методів спостереження може посилити нерівність влади в суспільстві, створюючи ієрархічну структуру, яка може обмежити здатність маргіналізованих груп повною мірою брати участь у публічному дискурсі та процесах прийняття рішень. Крім того, поширення методів спостереження може посилити нерівність влади в суспільстві, створюючи ієрархічну структуру, яка може обмежити здатність маргіналізованих груп повною мірою брати участь у публічному дискурсі та процесах прийняття рішень. Це може призвести до подальшої маргіналізації та виключення вже неблагополучних груп населення, увічнюючи соціальну нерівність та перешкоджаючи зусиллям, спрямованим на досягнення соціальної справедливості та рівності.

На завершення, захист конституційних прав під час війни є складним і викликаючим питанням, яке вимагає ретельного розгляду та пильності. Хоча національна безпека, безсумнівно, важлива, уряди не повинні використовувати претекст війни для порушення фундаментальних прав і свобод. Підтримка сильної прихильності до належної правової процедури, свободи слова та права на приватність є необхідною для збереження принципів демократії та верховенства права, навіть перед лицем загроз безпеці (Ван та ін., 2013). Порушення конституційних прав під час конфлікту може мати довготривалі наслідки для соціальної тканини нації, ще більше посилюючи існуючу нерівність та перешкоджаючи прогресу на шляху до більш справедливого та рівноправного суспільства. Тому для політиків та законодавців важливо ретельно збалансувати потребу в національній безпеці із захистом громадянських свобод, щоб запобігти виключенню вже неблагополучних груп населення, увічненню соціальної нерівності та перешкоджанню зусиллям, спрямованим на досягнення соціальної справедливості та рівності (Номані, 2012). Захист громадянських свобод та збереження конституційних прав у часи кризи є вирішальним для запобігання маргіналізації вразливих груп населення та увічнення соціальної нерівності, тим самим перешкоджаючи прогресу на шляху до більш справедливого та рівноправного суспільства. Отже, нюансований підхід до формування політики, який пріоритизує захист громадянських свобод при одночасному вирішенні проблем національної безпеки, є необхідним для пом'якшення потенційного негативного впливу на соціальну згуртованість та рівність. Всебічне розуміння складної взаємодії між заходами національної безпеки та громадянськими свободами необхідне для політиків, щоб ефективно орієнтуватися в делікатному балансі, необхідному для збереження конституційних прав при забезпеченні безпеки населення.

Висновок. Дослідження проблеми захисту конституційних прав громадян в умовах війни виявило складну і багатогранну природу балансу між індивідуальними свободами та національною безпекою. Ключові висновки включають: воєнний час створює унікальні виклики для збереження конституційних прав, зокрема права на належну правову процедуру, свободу слова та приватність; уряди часто схильні до надмірного розширення повноважень у сфері безпеки, що може призвести до порушення фундаментальних прав і свобод; технологічний прогрес, особливо у сфері спостереження та збору даних, створює нові загрози для приватності та громадянських свобод; обмеження конституційних прав може мати довготривалі негативні наслідки для демократії, соціальної згуртованості та рівності в суспільстві; необхідний міждисциплінарний підхід до вирішення проблеми, який

враховує правові, етичні, соціальні та політичні аспекти; захист конституційних прав у кризові періоди є критично важливим для запобігання маргіналізації вразливих груп та збереження соціальної справедливості; ефективне балансування між безпекою та свободою вимагає постійної пильності, ретельного аналізу та гнучкого підходу з боку законодавців та політиків. Дослідження підкреслює необхідність розробки нюансованих політик та механізмів, які б забезпечували захист конституційних прав при одночасному вирішенні нагальних проблем національної безпеки. Це завдання залишається одним з найважливіших викликів для сучасних демократичних суспільств, особливо в контексті зростаючої глобальної нестабільності та технологічних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Fallon R.H. *The dynamic constitution: an introduction to American constitutional law and practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 236 с.
2. Zucca L. *Freedom of Religion in a Secular World*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 208 с.
3. Basaran T. *Security, Law and Border: On the Limits of Freedom*. London: Routledge, 2010. 192 с.
4. Uliaris K., Sheehan L., George D. Preventing prejudice by maintaining the spirit of mental health legislation during COVID-19 situations in a country. *Australasian Psychiatry*. 2020. Т. 28, № 5. С. 507-510.
5. Hasian MA *In the Name of Necessity: Military Tribunals and the Dawn of American Civil Liberty*. New York: Pelgrave Macmillan, 2005. 288 с.
6. *Four Corners of Light: Is the Government's Position on Suspension of Action Against Aliens Detained Abroad in the U.S. Worthwhile?* Georgetown University Press, 2011. 45 с.
7. Satrio A. Constitutional regression in Indonesia under the government of President Joko Widodo: what can the Constitutional Court do? *Constitutional Review*. 2018. Т. 4, № 2. С. 159-179.
8. Taylor N. A conceptual legal framework for privacy, accountability and transparency in everyday visual surveillance. *Surveillance and Society*. 2011. Т. 8, № 4. С. 523-539.
9. *Human and civil rights as a factor in the formation of the national state*. Kyiv: Naukova Dumka, 2020. 186 с.
10. Fenwick H. *Civil Liberties and Human Rights*. London: Routledge, 2002. 864 с.
11. Andreyevich M. The work of monitoring each other: state supervision, risks and management. *Surveillance and Society*. 2002. Т. 2, № 4. С. 479-497.
12. Wang C., Madson N.H. *Inside China's Closing System*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 240 с.
13. Nomani M.Z.M. Conceptualizing and contextualizing social inclusion and exclusion in the Equal Opportunities Protocol report: reflections and assessments. *Journal of Exclusion Studies*. 2012. Т. 2, № 1. С. 1-21.